

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИЗВЕСТИЯ НА ИНСТИТУТА ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“
Книга XXXVI

**ЛОДЗКАТА СЛАВИСТИКА И БЪЛГАРИСТИКА –
ФАКТИ И БЕЛЕЖКИ ЗА ГОДИНИТЕ СЛЕД ВТОРАТА
СВЕТОВНА ВОЙНА, А ПО-ПОДРОБНО – ЗА ГОДИНИТЕ
1995 – 2022***

Георги Минчев
Катедра по славянска филология, Лодзки университет

**SLAVIC AND BULGARIAN STUDIES AT THE UNIVERSITY
OF LODZ – FACTS AND NOTES ON THE YEARS AFTER WORLD
WAR II, AND IN PARTICULAR – ON THE YEARS 1995 – 2022**

Georgi Minczew
Department of Slavic Studies, University of Lodz

Резюме: Статията е преглед на историята на славистичната специалност в Лодзкия университет след 1945 г. с акцент върху преподаването на български език, литература и култура след 1995 г., когато към Катедрата по история на полския език към нея е създадена Специалност славянска филология с българистичен профил. Описани са основните лекционни курсове, направленията на научно-изследователска дейност, успехите на членовете на катедрата, както и трудностите, съпътстващи преподаването и научните търсения в областта на българистиката.

Ключови думи: история на българистиката, Катедра по славянска филология към Филологическия факултет на Лодзкия университет

Abstract: The paper is an overview of the history of the Slavic studies in the University of Lodz since 1945, with an emphasis on the teaching of Bulgarian language, literature and culture after 1995, when the Department of the History of the Polish Language created a Slavic Studies Unit with a Bulgarian profile. The main lecture courses, the directions of the research activity, the successes of the researchers, as well as difficulties accompanying teaching and research in the field of Bulgarian studies are presented.

Keywords: History of Bulgarian Studies, Department of Slavic Philology to the University of Lodz

* Copyright of each paper stays with the respective authors. The works in the Papers of the Institute for Bulgarian Language are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY 4.0): <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>.

Увод

В този кратък текст ще представя накратко историята на българистиката в контекста на славянската филология, преподавана в Лодзкия университет от създаването му след Втората световна война до днес. По различни поводи съм писал, сам или в съавторство, за основаването и първите години на укрепване и развитие на най-младата българистична специалност в Полша, в чието създаване участвах от самото ѝ начало (Minczew 2001; Korytkowska 2007; Коритковска, Минчев/Korytkowska, Minczew 2007). На международни конференции отделно или заедно с колеги от катедрата изнасях доклади за успехите на българистиката в Лодзкия университет. Използвал съм някои фрагменти от тези непубликувани текстове по-долу (Минчев/Minczew 2000; Kawecka, Skowronek 2000; Минчев, Петров, Скворонек, Кавецка, Александрова/Minczew, Petrow, Skowronek, Kawecka, Aleksandrowa 2022). Коментарите на описаните факти са опит за преосмисляне на наследените от едно безвъзвратно отминало време стереотипи за преподаването на български език и култура, преподаване, превърнало се в анахронизъм на фона на днешната глобализация, налагаща гъвкавост и оригинални решения в търсенето на мястото на малките езици и култури в англоезичното койне на съвременна Европа. В началото на XXI в. написах и кратък аналитичен текст, който, струва ми се, е все още (поне донякъде) актуален (Минчев/Minczew 2001). На него и ще опра повечето от разхвърляните размисли в края на статията.

* * *

Ще започна с фактите, които съм се постарал да коментирам, доколкото съм могъл, безпристрастно.

- **1945 г.** – в новосъздадения Лодзки университет се основава Катедра по славянска филология (Katedra Filologii Słowiańskiej) с ръководител проф. Хенрик Улашин (1874 – 1956) – езиковед, полонист и славист, преподавал преди войната в университетите в Лвов и Познан;
- **1951 г.** – катедрата се обединява с двете катедри по полски език и продължава да функционира като Специалност славянска филология (Zakład Filologii Słowiańskiej) с ръководител проф. Карол Дейна (1911 – 2004) – известен диалектолог, изучавал както полски, така и погранични чешки и украински говори.

През този период, продължил и по-късно, през 60-те, 70-те и 80-те години на XX в., подходът към изучаване на славянските езици е по-скоро научен: те се разглеждат в сравнителен аспект в контекста на националната филология (Umińska-Tytoń 1999). Лекторатите по сърбо-хърватски, чешки, лужишки са факултативни. Основните проблеми, свързани с проучването и преподаването по славистика през тези години са два: а) липса на преподавателски кадри – част от професорите и абсолвентите се преместват във възстановяващата се Варшава (проф. Зджислав Щибер, Ева Жетелска-Фелешко, Зузана Тополинска и др.); б) зависимост от политическата конюнктура – през учебната 1950/51 г. е прекрате-

но факултативното изучаване на сърбо-хърватски като „ревизионистичен“ език, а лекторът, известният преводач Бронислав Чирлич (1916 – 2017), е отстранен от университета;

- **1995 г.** – неясният статут на преподаването и самостоятелното научно изучаване на славянски езици и литератури продължава до септември 1995 г., когато по инициатива на проф. Мария Каминска (1930 – 2011), тогавашен ръководител на Катедрата по история на полския език към нея е създадена Специалност славянска филология (*Zakład Filologii Słowiańskiej*). Първоначално в специалността работят четирима души: проф. д.ф.н. Малгожата Коритковска – езиковед-българист (ръководител), Георги Минчев (лектор по български език пред защита на докторска дисертация) и двама асистенти полонисти, преподаващи предмети от учебната програма, свързани с полски език. Водещ език е българският, през следващите няколко години преподаването се разширява в посока на други южнославянски езици – словенски и сръбски. През 1996 г. в специалността е основан и студентски кръжок „Св. св. Кирил и Методий“ с пръв научен ръководител Г. Минчев, който активно работи през изминалите вече 26 години;
- **1997 г.** – Специалност славянска филология се отделя от Катедрата по история на полския език и се трансформира в самостоятелно научно-преподавателско звено: Катедра по славянска филология (*Katedra Filologii Słowiańskiej*) към Филологическия факултет на Лодзкия университет;
- **1997 – 2012 г.** – години на укрепване и търсене. Освен трите насоки: българистична, сърбистична и словенистична няколко години в катедрата факултативно се изучава и словашки език, който не успя да се наложи като основен. Положителен ефект за научната продукция има създаването на три специалности (пол. *zakłady*): езиковедска (ръководител проф. д.ф.н. М. Коритковска; палеославистика и народна култура (ръководител проф. д.ф.н. Г. Минчев); литературоведска (ръководител проф. д-р Ядвига Собчак). Катедрата укрепва кадрово: освен преподаватели на щат в Лодзкия университет, основни предмети водят слависти и българисти от други университети: Краков, Варшава, Познан, Вроцлав, Катовице, Института за славистика при ПАН (напр. известната литературоведка и преводач от български Тереса Домбек-Виргова). Лекторите са носители на езика и работят предимно по договори със съответните министерства на образованието и науката. През посочения период в катедрата са защитени над 120 дипломни работи и седем доктората с българистична насоченост. От 2006 г. е въведена тристепенна форма на обучение: бакалавърска степен, магистратура и докторат. Голямо внимание се отделя на работата със студентите, преди всичко в рамките на кръжока „Св. св. Кирил и Методий“: организират се студентско-докторантски конференции, научни експедиции, издават се студентски преводи в периодични издания и отделни книги. Използват се възможностите за обмен на студенти: както по двустранните договори, така

и по програмата „Еразъм+“ (повече за успехите през този период вж. в: Коритковска, Минчев/Korytkowska, Minczew 2007).

Немалко са постиженията през посочения период, но също така немалко са и проблемите, съпътстващи научния и преподавателския живот. Реформите в полското образование, започнали в началото на ХХІ в., се отразяват и на програмата: намаляват се часовете за фундаментални за славянската филология предмети като увод в славянската филология, граматика на съвременния изучаван славянски език. Отпадат не по-малко важни предмети като старобългарски език, историческа граматика на изучавания славянски език за сметка на предмети, които би трябвало да разширят офертата на специалността в посока на бъдещата професионална реализация на студентите – за пример може да се посочи неуспешният опит за развитието на балканистична специализация с преподаване само на един език от балканската лига: турски. Въвеждането на специализация по туризъм обаче се оказа печелившо – след няколкогодишно не особено успешно сътрудничество с Географския факултет на Лодзкия университет, през последните години специализацията се води от преподаватели, възпитаници от първите випуски на катедрата с опит в туристическия бизнес и в преподаването на предмети, свързани с културната история на балканските славяни. Часовете се водят в сътрудничество с колеги от Института по руска филология.

Посочените проблеми не са единствено следствие на външни неблагоприятни фактори. Лодзката славистика и българистика дълго търсеше своята идентичност сред другите сходни специалности, преподавани в полските университети, някои от които с вековни традиции като напр. Институтът по славянска филология на Ягелонския университет. Колебанията в избистрянето на научната и преподавателската стратегия личи и в честата смяна на името на катедрата: Специалност славянска филология (Zakład Filologii Słowiańskiej) – 1995 г.; Катедра по славянска филология (Katedra Filologii Słowiańskiej) – 1997 г.; Катедра по южнославянски филологии (Katedra Slawistyki Południowej) – 2006 г.). Струва ми се, че затварянето на дидактическата и научната активност в балканския ареал стесняваше кръгозора и възможностите за една по-широка оферта, включваща не само южнославянски, но и западно- и източнославянски езици.

Трудности с намирането на научна идентичност срещаше и периодичното издание на катедрата. Лодзката славистика може заслужено да се похвали с активна издателска дейност – публикувани бяха монографии, сборници с доклади от конференции, преводи от старобългарски, български, сръбски и словенски на полски (вж. приложението в края на статията). Положителните рецензии за тези издания, излезли в полска и чуждестранна научна периодика, са свидетелство за качествата им. През 2003 г. бе създаден и годишник: „Южнославянски научни свезки. Език – Литература – Култура“ (“Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe. Język – Literatura – Kultura”, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, t. 1 – 11, 2004 – 2014). Той не успя да се наложи на книжния пазар – не намери свой облик сред сродни полски периодични издания с дългогодишни традиции, публикуваше материали от конференции или подбрани без изяснена

докрай научно-редакторска стратегия статии и без стремеж за включване на изданието в полски и международни списъци на индексирани периодика. След двадесетгодишно съществуване списанието умря от естествена смърт. С ново име – “*Slavica Lodziensia*” и нова редакционна колегия списанието излезе в още два броя през 2017 – 2018 г. Във втория бяха публикувани материалите от Българистичния форум, организиран в Лодз със съдействието на българското посолство във Варшава.

– **2012 – 2019 г.** – смяна на ръководството, смяна на поколенията. След пенсионирането на проф. М. Коритковска поех ръководството на катедрата за седем години. Не зная дали това бяха години на тлъстите, или на мършавите крави – страхувам се, че няма да бъда обективен – нека други съдят за това. Със сигурност беше нелек период, свързан със споменатата смяна на поколенията. По различни причини (пенсиониране, промени в полското законодателство, недопускащо работа едновременно в два университета, лични причини и др.) напуснаха няколко преподаватели. Тук е мястото да спомена, че докато в първите години след основаването на тукашната славистика и българистика беше наложително да се канят преподаватели с академични титли от други университети, след 18 години усилена работа със студенти и докторанти стана възможно в катедрата да се приемат на работа млади колеги: българисти и слависти, свързани предимно с Лодзкия университет – един процес, който впрочем започна още преди 2012 г., когато работа като асистенти започнаха българистите д-р Агата Кавецка, д-р Юлия Мазуркевич-Сулковска, д-р Иван Петров, д-р Малгожата Сковронек. Струва си да се отбележи, че именно в годините 2012 – 2019 повечето от тях израснаха научно и административно: защитиха големи докторати и получиха номинации за университетски професори. Към тези имена трябва да се добавят още две – на възпитаничката на лодзката българистика и едновременно с това историчка-медиевистка Зофия Бжозовска, защитила докторат през 2015 г., а голям докторат и номинация за университетски професор – през 2022 г. и на Пиотр Крензел – българист, сърбист и бохемист, който още преди защитата на доктората през 2016 г. разшири научните си интереси в посока на историята и културата на предмодерните общества в Чехия и Сърбия. Положителният ефект от смяната на поколенията в катедрата би трябвало да се търси естествено в стабилизирането на кадровия потенциал; не без значение обаче е и създаването на здрав колегиален климат, помагаш в преподавателската и научната работа. Огромна помощ в ръководенето на звеното през бюрократичните факултетни меандри ми оказаха младите българисти – И. Петров, М. Сковронек, А. Кавецка, З. Бжозовска. Ръководството на катедрата беше всъщност до голяма степен колективен орган, в който решенията се взимаха с консенсус, а не от позицията на едноличните властови прерогативи на ръководителя. Постигането на дух на колегиалност не бе лесно, но без съмнение е едно от най-положителните неща, които се случиха през годините 2012 – 2019 г. Той бележи междуличностните

отношения и при новото ръководство. Иска ми се да се надявам, че тази атмосфера на разбираност ще продължи и в по-далечното бъдеще.

Една от първите стратегически цели пред катедрата през посочения период беше смяната (за четвърти път!) на името на й: от 2014 г. тя върна старото си название – Катедра по славянска филология (Katedra Filologii Słowiańskiej). Промяната не беше само символичен жест – с новото/старо име заявявахме желание да разширим офертата на преподаване по посока на западнославянските езици. След няколкогодишни усилия през 2019 г. към катедрата бе открита дидактична бохемистична специалност: през миналата учебна година завърши бакалавърска степен първият випуск, а от тази учебна година повечето студенти бохемисти се записаха в магистърската програма. Преподавателската дейност срещаше и трудности – следствие на рестриктивната кадрова политика от страна на административните власти – отказ за даване на нови щатове след пенсиониране или напускане на преподаватели. Поредните реформи в областта на висшето образование също не се отразиха положително на преподаването: намалени часове за основни славистични дисциплини, наблягане на програми за професионална ориентация на студентите. Към всичко това може да се добави и заплахата от закриване на катедрата, тъй като невинаги успявахме да покрием завишените лимити за брой студенти в двете степени. Слава Богу тъмните облаци на хоризонта на лодзката българистика и славистика постепенно се разсеяха, а трудностите имаха и положителен ефект: промените в учебната програма доведоха до изравняване на часовете по практическо изучаване на т. нар. „първи“ и „втори“ славянски език. От първи курс на бакалавърската степен студентите изучават два езика: водещ (напр. български или словенски) и втори език (напр. чешки или сръбски). Повечето часове, отделяни за изучаването на втори език, доведоха до преодоляване на традиционното отношение към него като към „пето колело в каруцата“ и дава възможност на студента в края на магистърската програма да научи много добре два славянски езика. От голяма помощ в практическото изучаване на езиците е и възможността за пътувания по програмата „Еразъм+“, както и по двустранните договори за сътрудничество. През 2012 – 2019 г. бяха подписани нови договори. Днес те са 23, като седем от тях са с български научни институции: СУ „Св. Климент Охридски“, Институт за български език и Кирило-Методиевски научен център към БАН, Нов български университет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Югозападен университет „Неофит Рилски“ в Благоевград.

Работата със студентите не свършваше на прага на университетската зала. Много активно продължи да работи научният кръжок „Св. св. Кирил и Методий“, лекторите по български, сръбски, словенски (а след 2019 г. и по чешки) също организират срещи, помагачи в интеграцията на студентската общност с преподавателите и популяризиращи дейността на катедрата във факултета и извън него. Помощ в организирането на изложби, концерти и др. ни оказва и Българският културен институт към посолството на Република България във

Варшава. Както споменах по-горе организираната през 2017 г. от катедрата международна българистична конференция бе финансирана от посолството.

През 2012 – 2019 г. се промениха посоките и приоритетите на научноизследователската дейност. Излизайки от презумпцията, че трябва да се преодолеят традиционните научни нагласи и да се потърсят пътища за екстериоризация на научната ни продукция, част от преподавателите палеослависти (и едновременно с това българисти) потърсиха възможности за контакт с подобни научно-преподавателски звена в Лодзкия университет, Полша и чужбина. Така след 2010 г. специалността Палеославистика и народна култура съвместно с Катедрата по история на Византия от Философско-историческия факултет започнаха работа по организирането на Изследователски център за история и култура на Средиземноморието и Югоизточна Европа „Валдемар Церан“, Церанеум (Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, Ceraneum), открит официално през 2011 г. Имах честта да бъда зам.-директор и главен редактор на годишника “Studia Ceranea” през първите два мандата на ръководството на центъра – 2012 – 2020 г. До днес продължавам да изпълнявам длъжността главен редактор на поредицата “Series Ceranea”. Членове на центъра са над 130 учени от 15 страни (включително от България), а във всекидневната работа активно се включват споменатите вече И. Петров, М. Сковронек, З. Бжозовска, А. Кавецка и още двама възпитаници на лодзката българистика – д-р Каролина Кшешевска и д-р Ян М. Волски, както и един наш докторант – магистър Ян Моравицки.

В сътрудничество с Церанеум или в рамките на Филологическия факултет се реализират грантове, повечето международни, като много от тях са с българистична насоченост. Ето няколко избрани заглавия:

- *Digitized corpus of the Slavic Old Testament apocrypha. Palaeography, textual criticism and codicology*, 2008 – 2011;
- *Reception of the literary output and folk culture of the Slavia Orthodoxa circle in Poland – history and bibliography of translations*, 2013 – 2018;
- *Monasticism in the second Bulgarian empire and its social role*, 2014 – 2015;
- *The Bulgarian state in 927-969. The epoch of Tsar Peter I the Pious*, 2015 – 2018;
- *Dualist heresies in the history of South-East Europe (9th-15th century)*, 2017 – 2020;
- *Orthodox Slavic polemical writings in the Middle Ages*, 2018 – 2021;
- *Materials for teaching the Old Church Slavic language in Bulgaria (19th – 21st cent.)*, 2019.

Така се представят събитията за периода 2012 – 2019 г. Това бяха години на усилена работа, на промени и стремеж към стабилизация, която, струва ми се, успяхме да постигнем. Имаме с какво да се похвалим и неслучайно лодзката славистика и българистика често се сочи като пример за успешен изследователско-дидактичен проект на фона на кризата на хуманитарното образование в

Европа, където катедри и лекторати, предлагащи образование по „малки“ езици, литератури и култури масово се закриват по различни причини: малък брой студенти, липса на хабилитирани преподаватели и др.;

– след 2019 г. – смяна на ръководството, смяна на поколенията. През 2019 г. за ръководител на катедрата бе избран абсолвентът на лодската славистика **проф. Иван Петров**. Това бе една естествена, преминала без особени сътресения смяна на поколенията. По лични причини напуснаха трима преподаватели, предпочели да потърсят място за професионална реализация в друго организационно звено на Филологическия факултет. Кадровите размествания не оказаха влияние върху научната и преподавателска стратегия. Новите реалности в университетското образование изискват и нови личности, в случая учени и преподаватели от младото и средно поколение, способни да се ориентират по-добре във все по-усложняващите се вътрешно- и междууниверситетски връзки в Полша, както и в международните форми на научно сътрудничество в рамките на Европейския съюз.

Продължи и тенденцията за стабилизация на броя на приеманите студенти по славянска филология. В сравнение с други филологически специалности във факултета (немска, френска, руска филология) той е съпоставим, а в някои случаи надхвърля броя на приети студенти в посочените специалности – един факт, предизвикващ учудване и адмирации от чуждестранни колеги, но недооценяван от нашето деканско ръководство. Никой не е пророк в отечеството си... В момента български език, литература и култура се преподава както в бакалавърската, така и в магистърската степен. През последните четири години продължиха усилията за подготовка на българистични кадри. Под ръководството на И. Петров от 2020 г. към катедрата бе зачислен като редовен докторант магистър Лех Церан, чиито научни интереси са в областта на южнославянските диалекти и на социолингвистиката. В катедрата и Церанеум работи още един докторант българист – магистър Ян Моравицки. Процедура за докторат е отворена и за лекторката по български език Стелиана Александрова (научен ръководител проф. Галя Симеонова-Конах от Познанския университет „Адам Мицкевич“).

Повечето студенти, докторанти и преподаватели имат възможност за пътувания в България – по програмата „Еразъм+“, на летни семинари и семестриално обучение по двустранните договори за сътрудничество между Полша и България. Много активно в това направление работят А. Кавецка – отговорник за „Еразъм+“ в катедрата и в център Церанеум и С. Александрова – лектор по български език.

Отварянето на българистиката към други славянски и историко-културни общности като Byzantine Commonwealth, продължи с успех да се реализира. През 2020 г. за директор на „Церанеум“ за поредния четиригодишен мандат бе избран И. Петров. Българисти от катедрата участват в много от инициативите на Церанеум и публикуват в периодичните издания на центъра. И не само там. В сътрудничество с центъра или в рамките на Филологическия факултет се реализират грантове, някои от които са с българистична насоченост, напр.:

- *From Incunabula to First Grammars. Contexts of the Development of the Bulgarian Literary Language (Late 15th – Early 17th Century)*, 2019 – 2021;
- *Orthodox Slavic Linguistic Varieties at the Threshold of Modernity: Continuity and Innovation. A Mixed-Methods Approach*, 2022 – 2025;
- *Translation and publication in “Aletheia” Scientific Publishing House a monograph by Zofia A. Brzozowska “Sofia – upersonifikowana Mądrość Boża”*;
- *“Dzieje wyobrażeń w kręgu kultury bizantyńsko-słowiańskiej”*, 2020 – 2023.

Започнатите преди 2019 г. старания за разширяване на офертата на преподаване по посока на западнославянските езици бяха официализирани именно от новото ръководство. Бохемистичната специалност се развива успешно благодарение на преподавателите на пълен щат: д-р Иржи Бичков (лектор), д-р Пьотр Крензел, както и магистър Онджей Заяц (нещатен преподавател). Успешно се развива и сърбистиката – освен предишните преподаватели д-р Марек Майе и магистър Саня Милетич през 2020 г. в катедрата започна работа д-р Миляна Симонович от Белградския университет. Ново попълнение в словенистичното направление е лекторката д-р Агата Глаз.

Благодарение на спечелен грант от пролетта на 2022 г. в катедрата работи и професорът от Киевския университет Халина Найенко, специалист в областта на езика и текстологията на ръкописи и старопечатни книги на църковнославянски и украински. От втория семестър на учебната 2022/2023 тя ще води и курс по украински език за всички желаещи от Филологическия факултет. Така палитрата от преподавани и изучавани езици се увеличава с още един – украински като представител на източнославянската езикова група. През 2022 г. със спечелен грант в областта на белоруската езикова норма в катедрата работеше и бившият професор от Университета в Гродно Евгени Панков.

Прилагам кратки сведения за актуалната учебна програма и преподавателите българисти в Катедрата по славянски филологии:

Бакалавърска степен

- практическо обучение по двата изучавани славянски езика;
- увод в езикознанието с езиковедски анализ;
- увод в литературознанието с литературоведски анализ;
- увод в славянската филология;
- инструментариум на филолога славист;
- история и култура на славяните;
- най-нова история на славянските държави (XIX – XXI в.);
- описателна граматика на двата изучавани славянски езика;
- сравнителна граматика;
- история на славянските езици;
- история на литературата и културата на общностите *Slavia Orthodoxa/ Slavia Romana*;
- история на литературата на двата славянски езика.

Професионална специализация: славянските езици в туризма и бизнеса

- увод в туризма;
- туристически обекти и забележителности в славянските държави;
- славянски фолклор;
- религиозни и професионални традиции на славянството;
- славянските езици в туризма и бизнеса.

Магистърска степен – основни предмети

- практическо обучение по двата изучавани славянски езика;
- методология на езиковедските изследвания;
- методология на литературоведските изследвания;
- теория на превода;
- култура и стилистика на полския език;
- превод и анализ на научни, бизнес, приложни и литературни текстове;
- съвременни литературни явления в славянските държави.

Списъкът не включва избирателни курсове, които се сменят всяка учебна година. Някои от тях също са с българистична насоченост, напр. четеният от мен през втория семестър на учебната 2021/2022 г. курс „Сакралното изкуство на християнския Изток“ или четеният през първия семестър на учебната 2022/2023 г. курс „Първият славянски книжовен език“.

Преподаватели българисти (актуално състояние):

– проф. д.ф.н. Георги Минчев, палеославист. Научни интереси: история на средновековната литература на Slavia Orthodoxa; история и текстология на апокрифната литература; дуалистични ереси на Балканите; южнославянски фолклор;

– проф. д-р Иван Петров, палеославист езиковед. Научни интереси: историческа граматика на българския език; текстология и език на славянските инкунабули и старопечатни книги;

– проф. д-р Малгожата Сковронек, палеославист и преводач. Научни интереси: текстология и история на средновековните славянски литератури; превод и рецепция на преводите от старобългарски и църковнославянски на полски;

– проф. д-р Зофия Бжозовска, палеославист и историк медиевист. Научни интереси: просопография и култове на владетели от Slavia Orthodoxa; текстология и език на староруски исторически паметници;

– д-р Агата Кавецка, палеославист езиковед. Научни интереси: историческа граматика на български и сръбски език; превод и рецепция на преводите от старобългарски и църковнославянски на полски;

– магистър Стелиана Александрова, българист и полонист, преводач. Научни интереси: методика на преподаването на български език като чужд, теория и практика на превода; рецепция на полската поезия в България;

– магистър Анджей Колонтай, българист, директор на туристическа агенция, нещатен преподавател по увод в туризма

* * *

Представените факти, дори да приемем, че са субективно интерпретирани, дават, надявам се, представа за Катедрата по славянски филологии на Лодзкия университет като едно динамично развиващо се научно-преподавателско звено. Признанието (примесено с малко завист) на полски и чуждестранни специалисти е повод за гордост. И тъй като гордостта (както и завистта) е грях, нека завърша тази част от представянето с няколко критични бележки, следствие от личен преподавателски и административен опит и от сравняването на постигнатото от нас с работата в други славистични и българистични центрове.

Според едно проучване на мотивацията на полските студенти да изучават български език, проведено преди няколко години от учени от Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград, първото място се заема от прагматизма – владеенето на „малък“, „слабо популярен“ език като допълнение на владеенето на „конгресен“ език, най-често английски или испански, успешно е използвано на пазара на труда (Тодорова, Мицова/Todorova, Mitsova 2018). Тези нагласи важат и за лодзките студенти българисти, които след завършването на магистърска степен бързо намират работа в бизнеса като редактори в локални електронни медии, в Полския културен институт и полското посолство в София и т.н. По-малка, но и по-елитна група от наши абсолвенти се реализират научно като преподаватели и изследователи в Лодзкия университет и в други научни центрове: Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в гр. Люблин, Силезийския университет в гр. Катовице, Университета „Адам Мицкевич“ в гр. Познан, Института по славистика на Полската академия на науките. Преподавали са също така полски език като чужд в Карловия университет в Прага, Университета в Нови Сад, Великотърновския университет. Нашата на няколко пъти променяна учебна програма в сегашния си вариант отговаря на очакванията за добро усвояване на съвременния говорим език. Постепенното увеличаване на практическите занятия по водещ и т.нар. „втори език“ се извършва обаче за сметка на фундаментални за славистиката дисциплини: старобългарски, историческа граматика, граматика на съвременния език. Редукцията е невинаги следствие на „вътрешни“, катедрални решения. Няколкото реформи на висшето образование (непремислени докрай според мен) задължиха университетите да намалят общото количество часове за трите години бакалавърска степен и двете магистърска. Часовете по професионална реализация също „изяждат“ от времето за основни предмети. А всичко това ни изправя пред опасността специалността славянска филология и българистиката в частност да се превърнат в нещо като колежи за практическо обучение на говоримия език.

Така представени, програмните промени се превръщат в Сцила и Харибда за катедрата, или казано иначе – тя е изправена пред необходимостта да лавира между очакванията на по-голямата част от студентите, желаещи бързо да научат говоримия „екзотичен“ език и неподлежащите на обсъждане министерски директиви. Недоволен съм от новата учебна програма, която... бе приета от факултетния съвет по времето, когато ръководех катедрата. В този смисъл не искам да търся усещането за неудовлетворение в грешки на предишното или сегашното ръководство; вината е моя, независимо от това, че мога да си намеря и удобни извинения: външен натиск от министерство, ректорат, деканат и т.н. Реалностите обаче не приемат извинения: обучаваме студенти, които само в известна степен са филолози: познанията им по граматика, за културния, литературния и историческия контекст на изучавания език често са рудиментарни. Иска ми се това да се промени с една нова програма: едно предложение, което оставям за размисъл и бъдещи дебати в катедрата.

Давам си сметка, че една промяна няма да е лесна. Тук обаче бихме могли да се обърнем към българските колеги. През последните една-две години интересът към преподаването на български език в чужбина се засили – създадох се работещи програми, насърчаващи контактите между лекторатите и българската научна общност. Би могло да се помисли за създаването на магистърски степени, организирани в два университета: български и чужд – там, където се изучава български език. Тези магистратури могат да бъдат „елитарни“ и насочени именно към „елитни“ студенти. Които може и да са в малцинство, но те именно ще осъществят връзката между следващите поколения учени и преподаватели. Една задача, която трябва да решава и нашата катедра.

Друг болезнен проблем, засягащ българистиката в чужбина, е липсата на учебни помагала. Той до голяма степен е свързан със, струва ми се, недовършения преход в България. Много от материалите, с които разполагат лекторатите, са остарели и намирисват на посткомунизъм, че и на „реален социализъм“. Най-вече в областта на историята и историята на културата, но също така и в областта на текстове по практическо изучаване на езика. И не само: преподаването по литература изисква преосмисляне на канона и предлагане на четива в оригинал и превод, отговарящи на съвременното състояние на нашата литература и на хоризонта на очакване на читателя – в случая на студента българист, бъдещ евентуален преводач на художествени текстове. Може би е време да се създадат съвместни експертни екипи от български учени и чуждестранни българисти, които да съставят подобни списъци с текстове и да подготвят творбите за издаване. Подобни усилия са улеснени от днешните електронни медии: създаването на сайтове и платформи заобикаля мудните подготовки на едно хартиено издание за печат и разпространението на излязлата вече книга. Твърдя това като четящ „хартиен“ плъх.

През изминалите повече от 20 години съм имал възможността да присъствам на няколко конференции, посветени на състоянието на българистиката: в Полша, България, Италия. Водещ жанр в повечето изказвания беше плачът с

лектор в ролята на оплаквачка. Грешен е „чуждият“: затварят се лекторати и славистични катедри – виновни са ръководителите на катедри и факултети на приемащия университет. Виновен е и „нашият“ – Министерството на образованието и науката намалява заплатите, не дава пари за самолетни билети, занижава статута на лектора и т.н. Вторачването в собствения двор, нежеланието да се анализира критично и самокритично общата картина, стремежът да се гледа на лектората единствено като на стъпало от научната реализация или чисто битовото желание за уреждане на щатно място в приемащия университет са сред основните причини за затварянето на лекторати в чужбина. Но не само. Затварят лекторати и катедри в чужбина? Да, затварят, но не само лекторати по български. Следствие от глобализацията е изтичането на малките езици и култури в периферията на реално случващите се в науката неща. Позицията на обидения и пренебрегнат малък народ, който обаче е с „древна и млада култура“, е предварително обречена позиция. В този смисъл преподаването на български език и култура би трябвало да се свърже с по-големи културно-исторически и езикови общности (Slavia Orthodoxa, Byzantine Commonwealth) или да се разположи с по-широк географски ареал, представляващ интерес за историци, антрополози, етнологии, политолози (Балканския полуостров, Средна и Източна Европа).

В началото написах, че текстът ще предлага факти и тяхната интерпретация. Надявам се, че поне фактите убеждават читателя в едно: Катедрата по славянски филологии на Лодзкия университет е далече от жанра „плачове“ (на полски *treny*). Приемаме предизвикателствата на съвременността, а успехите ни подсказват, че сме на прав път. Проблемите, колкото и сериозни да са, се решават, ако (ще си позволя да перефразирам един американски президент) ние даваме повече на българистиката, отколкото тя на нас.

Приложение

Избрана библиография от българистични монографии и колективни трудове на преподаватели от Катедрата по славянски филологии на Лодзкия университет за периода 1997 – 2022 г.

1. M. Korytkowska, R. Roszko. *Modalność imperceptywna*. – В: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 2. Warszawa, 1997.
2. *Między kulturą niską a wysoką. Zjawiska językowe, literackie, kulturowe*. Pamięci prof. Teresy Dąbek-Wirgowej, red. M. Korytkowska, Z. Darasz, G. Minczew. Łódź, 2001.
3. *Ziemscy aniołowie – niebiańscy ludzie. Anachoreci w bułgarskiej literaturze i kulturze*, wybór i wstęp G. Minczew. Białystok, 2002.
4. G. Minczew. *Święta księga – ikona – obrzęd. Teksty kanoniczne a ich funkcjonowanie w sztuce sakralnej i folklorze Słowian na Bałkanach*. Łódź, 2003.
5. M. Korytkowska. *Modalność interrogatywna*. – В: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 4. Warszawa, 2004.

6. *Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian południowych*, pod. red. G. Minczewa i M. Skowronek. Kraków, 2006.
7. I. Petrow. *Wyrażanie struktur polipredykatywnych w rozwoju języka bułgarskiego*. Łódź, 2006.
8. *Złota moneta za słowo. Bułgarskie bajki i legendy ludowe*, wybór i wstęp G. Minczew. Łódź, 2006.
9. *Balkany w oczach młodego człowieka*, pod red. I. Petrowa. Łódź, 2007.
10. M. Skowronek. “Świat cały ma Cię za obrońcę”. *Michał Archanioł w kulturze Słowian prawosławnych na Balkanach*. Łódź, 2008.
11. J. Mazurkiewicz-Sułkowska. *Wyrażanie kategorii inchoatywności w językach polskim, bułgarskim i białoruskim*. Łódź, 2008.
12. A. Kawecka. *Określoność/nieokreśloność w rozwoju języka bułgarskiego i serbskiego*. Łódź, 2009.
13. *Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum*. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej “Biblia Slavorum Apocryphorum. II. Novum Testamentum” Łódź, 15 – 17 maja 2009 r., red. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrow. Łódź, 2009.
14. *Uczniowie Apostołów Słowian. Siedmiu Świętych Mężów*, oprac. M. Skowronek, G. Minczew. Kraków, 2010.
15. *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski i polski*, autorzy: A. Kikiewicz, M. Korytkowska, J. Mazurkiewicz-Sułkowska, A. Zatorska, T. Ramza, red. nauk. A. Kikiewicz, M. Korytkowska. Olsztyn, 2010.
16. Г. Минчев. *Слово и обред. Тълкуванията на литургията в контекста на други културно близки текстове на славянското Средновековие*. София, 2011.
17. A. Mazurkiewicz-Sułkowska. *Słowiańska terminologia techniczna (na materiale polskim, rosyjskim i bułgarskim)*. Łódź, 2014.
18. I. Petrow. *Od inkunabułów do pierwszych gramatyk. Konteksty rozwoju bułgarskiego języka literackiego (koniec XV – początek XVII wieku)*. Łódź, 2015.
19. *Średniowieczne herezje dualistyczne na Balkanach. Źródła słowiańskie*, oprac., przekł., komentarz G. Minczew, M. Skowronek, J.M. Wolski [= “Series Ceranea”, t. 1]. Łódź, 2015.
20. M. Skowronek. *Palaea Historica. The Second Slavic Translation (Commentary and Text)*. [= “Series Ceranea”, t. 3]. Łódź, 2016.
21. M. Skowronek. *Opowieści biblijne. Palea historyczna w tradycji bizantyńsko-słowiańskiej*. [= “Series Ceranea”, t. 4]. Łódź, 2017.
22. M. Leszka, Z. Brzozowska. *Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians. Neither a Saint nor a Malefactress*, transl. Marek Majer. Łódź – Kraków 2017.
23. *Bułgaria i bułgarystyka w zmieniającym się świecie*, pod red. J. Mazurkiewicz-Sułkowskiej [= “Slavica Lodziensia”, t. 2]. Łódź, 2018.
24. I. Petrow. *The Development of the Bulgarian Literary Language: From Incunabula to First Grammars, Late Fifteenth – Early Seventeenth Century*. Lanham, Maryland: Lexington Books: An imprint of Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc., 2021.
25. Z. Brzozowska. *Chadidża i jej czarnookie siostry. Obraz kobiet bliskowschodnich z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego*. Łódź, 2021.

26. A. Kawecka, I. Lis-Wielgosz, I. Petrov, M. Skowronek, J. Stradomski. *Komentowana bibliografia polskich przekładów piśmiennictwa kręgu Slavia Othodoxa*,). [= “Series Ceranea”, t. 7]. Łódź, 2022.
27. A. Kawecka, K. Krzeszewska, I. Lis-Wielgosz, I. Petrov, M. Skowronek. *Komentowana bibliografia polskich przekładów literatury ludowej kręgu Slavia Orthodoxa*. [= “Series Ceranea”, t. 8]. Łódź, 2022.

Литература

- Коритковска, Минчев 2007:** Коритковска, М., Г. Минчев. Българистиката в Лодзкия университет. – *Българистика. Информационен бюлетин*, 2007, 15, 61 – 67.
- Минчев 2000:** Минчев, Г. Доклад на Кръглата маса за състоянието на българистиката, проведена по време на Общобългарския събор „Рожен 2000“.
- Минчев 2001:** Минчев, Г. Преподаването на български език и култура в странство, или как националните митове се опитват да преборят посткомунистическата реалност. – *Литературен вестник*, 12 – 18.09. 2001, бр. 29, 3.
- Минчев, Петров, Скворонек, Кавецка, Александрова 2022:** Минчев, Г., И. Петров, М. Скворонек, А. Кавецка, С. Александрова. Българистиката в Лодзкия университет. Мултимедиадно представяне на *Паисиевите четения* в Пловдивския университет, Пловдив, 11.11.2022.
- Тодорова, Мицова 2018:** Тодорова, Б., С. Мицова. Изучаването на български език от полски студенти – мотиви, предимства, проблеми. – *Orbis Linguarum*, 2018, 16, 2, 80 – 87.

References

- Kawecka, Skowronek 2019:** Kawecka, Ts., M. Skowronek. *Kształcenie polonistyczne w Bulgarii i bulgarystyczne w Polsce w świetle tradycji i nowych modeli kulturowych*. Referat wygłoszony na I Międzynarodowym Spotkaniu Polonistycznym w Brazylii: 10 lat polonistyki w Universidade Federal do Parana. Curitiba 2019.
- Korytkowska 2007:** Korytkowska, M. Dziesięć lat slawistyki na Uniwersytecie Łódzkim. – In: *Acta Univesitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica*, 2007, nr 9, 365 – 369.
- Korytkowska, Minczew 2007:** Korytkowska, M., G. Minczew. Balgaristikata v Lodzkiya universitet. – *Balgaristika. Informatsionen byuletin*, 2007, № 15, 61 – 67.
- Minczew 2000:** Minczew, G. Dokład na Kraglata masa za sastoyaniето na balgaristikata, provedena po vreme na Obshtobalgarskiya sabor “Rozhen 2000”.
- Minczew 2001:** Minczew, G. Slawistyka łódzka – “stara” i “nowa”. – *Tygiel Kultury*, 2001, 4 – 6 (64 – 66), 223 – 225.
- Minczew 2001:** Minczew, G. Prepodavaneto na balgarski ezik v stranstvo, ili kak natsionalnite mitove se opitvat da preboryat postkomunisticheskata realnost. – *Literaturen vestnik*, 12 – 18.09.2001, br. 29, 3.
- Minczew, Petrov, Skowronek, Kawecka, Aleksandrova 2022:** Minczew, G., I. Petrov, M. Skowronek, A. Kawecka, S. Aleksandrova. Balgaristikata v Lodzkiya universitet. Multimedialno predstavyane na *Paisievite cheteniya* v Plovdivskiya universitet. Plovdiv, 11.11.2022.

- Todorova, Mitsova 2018:** Todorova, B., S. Mitsova. Izuchavaneto na balgarski ezik ot polski studenti – motivi, predimstva, problemi. – *Orbis Linguarum*, 2018, 16, 2, 80 – 87.
- Umińska-Tytoń 1999:** Umińska-Tytoń, E. Z przeszłości polonistycznego językoznawstwa w Uniwersytecie Łódzkim. – In: *Acta Univesitatis Lodziensis. Folia Linguistica*. Łódź, 1999, 38, 105 – 141.

Проф. д.ф.н. Георги Минчев
Катедра по славянска филология
Лодзки университет
georgi.minchev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7089-5127>

Prof. Georgi Minczew, DSc
Department of Slavic Studies
University of Lodz
georgi.minchev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7089-5127>